

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF INTELLECTUAL CAPITAL MANAGEMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Кондратюк Ю.В.

аспірант,

Київський національний університет будівництва та архітектури

Kondratiuk Yuliia

Kyiv National University of Construction and Architecture

Інтелектуальний капітал як економічна категорія в сучасних дослідженнях трактується переважно як визначальний чинник конкурентоспроможності та добробуту суспільства. Така позиція стала науковим обґрунтуванням пріоритетності завдань державної соціальної та економічної політики щодо формування сприятливих умов для відтворення людського інтелектуального капіталу в цілому, інтелектуалізації праці, зростання масштабів та ефективності інвестицій в людський капітал. Результатами проведеного дослідження є визначення основної ролі інтелектуального капіталу на загальнонаціональному рівні, охарактеризовано механізм управління інтелектуального капіталу будівельних підприємств та внаслідок аналізу основних функцій визначено вплив інтелектуальної складової на розвиток будівельної галузі в цілому.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, конкурентоспроможність, інновації, управління, комплексний підхід, будівельне підприємство, стейкхолдер, інтелектуальна власність.

Intellectual capital as an economic category in modern studies is interpreted mainly as a determining factor of competitiveness and welfare of society. Such a position became a scientific justification for the priority of tasks of the state social and economic policy regarding the formation of favorable conditions for the reproduction of human intellectual capital in general, the intellectualization of labor, the growth of the scale and efficiency of investments in human capital. At the present stage of development of post-industrial society in almost all spheres of the national economy there is a desire for development and innovation. This encourages economic science to increase interest in human intelligence, which is realized through human capital. After all, human abilities, knowledge, skills, opportunities, intellectual development are the basis for the formation of an innovative society and the economy of intellectual capital. The ability to effectively and efficiently apply new relevant knowledge makes it possible to effectively identify and strengthen comparative competitive advantages, to align internal development opportunities with external ones generated by the market. Since the concept of the formation and development of intellectual capital is insufficiently characterized in the already published scientific works, the purpose of this study is to determine the main aspects of the structure, main features and characteristics of the intellectual capital of construction enterprises in the domestic market. The main results of the conducted research are the determination of the main role of intellectual capital at the national level, the mechanism of intellectual capital management of construction enterprises is characterized, and the impact of the intellectual component on the development of the construction industry as a whole is determined as a result of the analysis of the main functions. In the process of forming a modern innovative society, the need for the formation of a new economy – an economy of intellectual capital – remains relevant, therefore there is a need to further improve and in-depth study of this problem, taking into account the needs of modern socio-economic development of society.

Keywords: intellectual capital, competitiveness, innovation, management, integrated approach, construction company, stakeholder, intellectual property.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах роль інтелектуального капіталу будівельного підприємства є надзвичайно важливою, тому що його складові першочергово впливають на результат діяльності та створення цінності для всіх контрагентів. Наявність на підприємстві ефективної системи управління

знаннями та інтелектуальним капіталом, які доповнюють одне одного, є одним з головних чинників оперативної адаптації до зміни умов господарювання, програмування цих змін, забезпечення високої конкурентоспроможності та стійкого розвитку на національному й міжнародних ринках. Інтелектуальний капітал

в процесі економічної глобалізації стає головним фактором, який визначає місце країни в новій економіці, тому ця тема є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день та потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти інтелектуального капіталу обґрунтовано у працях вітчизняних науковців, зокрема А. Чухно, І. Журавльової, О. Бервено, О. Бутнік-Сіверського, О. Кендюхова, О. Лапіна, О. Стрижак, Н. Маркової. Основна частина науковців вивчає макроекономічні проблеми функціонування інтелектуального капіталу в контексті результатів зарубіжних досліджень. А вітчизняні дослідники вивчають економічну категорію «інтелектуальний капітал» з філософської та правової точки зору, не беручи до уваги процес управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах. Т. Стюар визначає інтелектуальний капітал як інтелектуальний матеріал, що включає в себе знання, досвід, інформацію, інтелектуальну власність та бере участь у створенні цінностей, тобто є колективною розумовою енергією [10]. Л. Едвінссон вважає, що інтелектуальний капітал – це особливе поєднання людського та структурного капіталу. Тобто це здатність трансформувати знання та нематеріальні активи в чинники, які створюють багатство за рахунок особливого ефекту від «множення» людського капіталу на структурний [9]. В свою чергу Є. В. Нанівська розкриває інтелектуальний капітал не лише як сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів, що використовуються на підприємстві у процесі виробництва, але й особливої здібності персоналу підприємства, виражені у знаннях, вміннях, досвіді; здібностях, що накопичують особливо цінну для підприємства інформацію, яка надає вагому конкурентну перевагу на ринку [5]. О. Б. Бутнік-Сіверський формулює інтелектуальний капітал як «створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований від підприємства, утримується підприємством з метою одержання прибутку [3]. Вчені з Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України вважають, що інтелектуальний капітал – це система характеристик, що визначають здатність людини, іншими словами, якість робочої сили, тобто працівника підприємства, що створює товар чи послуги, у цілях їх відтворення на основі персоніфікованого економічного інтересу кожного суб'єкта та їх сукупності [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній в Україні день питання щодо структури та сутності інтелектуального капіталу є значно дискусійними, в опублікованих уже наукових дослідженнях недостатньо охарактеризовано концепцію його формування та розвитку. Тому питання інтелектуального капіталу, його основні аспекти та роль в управлінні підприємствами будівельної галузі є недостатньо вивченими та будуть дослідженні нижче.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних характеристик та структури інтелектуального капіталу, основних ознак та характеристики інтелектуального капіталу будівельних підприємств на вітчизняному ринку. Основні завдання: визначення основної ролі інтелектуального капіталу на загальнонаціональному рівні; характеристика механізму управління інтелектуального капіталу будівельних підприємств; аналіз основних функцій та вплив інтелектуальної складової на розвиток будівельної галузі. Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань використано сукупність загально-наукових та спеціальних методів дослідження, які забезпечили об'єктивність і достовірність сформульованих висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальна роль інтелектуального капіталу та його управління відіграють вирішальну роль в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Лише ті будівельні підприємства, що усвідомлюють важливість використання інтелектуального капіталу та втілюють результати своєї діяльності у новітніх інноваційних проектах, мають шанс на потенційний успіх. Розвиток науки та технологій відображає факт, що головними конкурентними перевагами сучасного будівельного підприємства є людина, її знання, вміння, досвід, здібності та інтелектуальна праця. У всіх сферах діяльності економічне зростання є неможливим без зростання конкурентоспроможного будівельного комплексу. Тому провідна роль у розвитку економічної системи належить саме будівельній галузі. Оскільки, саме на етапі будівництва формуються рівень майбутнього комфорту житла, техніко-технологічний рівень виробництва, стан міського господарства та інфраструктура майбутнього міста, від ефективності їх використання є дуже велика залежність в подальшому, насамперед темпи економічного зростання держави. Тому на всіх етапах будівництва економічні складові відіграють важливу роль, визначають тип будівлі, місце будівництва та долю проекту. Це все залежить від ефективності управління та використання інтелектуального капіталу.

Основними важливими складовими ролі інтелектуального капіталу є: збільшення прибутковості, ринкової вартості, розвиток інноваційного потенціалу, використання новітніх технологій будівництва, забезпечення належних конкурентних переваг тощо. Підвищення ефективності управління інтелектуальним капіталом на сьогоднішній день є першочерговим завданням та залишається актуальним для всіх вітчизняних будівельних підприємств [3].

Головними характеристиками в систематизації існуючих підходів щодо визначення інтелектуального капіталу варто виділити: комплексність, ціле орієнтованість, функціональність, структурність, складність, сукупність знань, вмінь та навичок. Переважна більшість наукових досліджень

щодо визначення інтелектуального капіталу трактує його як універсальне поняття, яке використовується здебільшого в нематеріальній сфері. Однак, використання інтелектуального капіталу в будівельній галузі продовжує залишатися поза увагою. Немає навіть чіткого визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств. Поняття інтелектуального капіталу досліджується лише в деяких роботах [6; 7; 8]. Поняття інтелектуального капіталу варто визначати як комплексний підхід, де узагальнено теоретичні положення та основні ознаки, що характеризують різні сторони формування та використання інтелектуального капіталу будівельних підприємств.

Запропоновано визначення інтелектуального капіталу будівельного підприємства, як стратегічних активів в результаті формування сукупності знань, вмінь, навичок, досвіду та здібностей працівників, взаємовідносин між замовниками та інвесторами, які визначаються структурними, вартісними, функціональними ознаками, що спрямовані на забезпечення розвитку будівельної галузі. Робочий капітал підприємства повинен забезпечувати можливість сплачувати власні потреби та заохочувати можливість для розширення своєї діяльності та інвестування, матеріальні, технологічні, інформаційні, стейкхолдерні тощо. Наведені складові використовуються при розробці механізмів управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств [7].

Основні моделі, яка варто враховувати для управління інтелектуальним капіталом: інформаційна: характеризується необхідністю приділяти основну увагу інформаційно-аналітичному забезпеченні управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах; вартісна: управління інтелектуальним капіталом здійснюється через призму складових вартісних показників; індикаторна: управління здійснюється на основі отриманих значень індикаторів, що впливають на інтелектуальний капітал; моніторингова: управління здійснюється через вплив ринкової вартості активів, людських та інфраструктурних активів, інтелектуальної власності; інноваційна: управління відбувається через використання методів в результаті розробки стратегії інноваційного розвитку, формування відповідної концепції, забезпечення ефективності процесу управління.

Основною стратегічною задачею інтелектуального капіталу будівельного підприємства є ефективно управління відносинами між стейкхолдерами. Стейкхолдер – це ринковий суб'єкт, який має інтерес до діяльності підприємства в цілому чи до деяких напрямів його діяльності, але цей інтерес не базується на бажанні отримати чистий дохід [1].

Основними етапами аналізу стейкхолдерів суб'єкта господарювання варто вважати: ідентифікація, систематизація, оцінка завдань та

цілей стейкхолдерів, збір даних про них. За групами всіх стейкхолдерів поділяють на внутрішніх (керівництво, працівники, власники, спонсори) та зовнішніх (конкуренти, правові, політичні та судові установи, державні регулятивні та законодавчі органи, ЗМІ). Основними стейкхолдерами будівельного підприємства визначають: інвестори, що вкладають у підприємство свій капітал для отримання прибутку; постачальники, які зацікавлені в інформативності, що дозволяє їм розуміти своєчасність отримання відповідної суми; споживачі, які зацікавлені в стабільності постачання; кредитори, які надають тимчасову позику підприємству задля отримання інформації щодо своєчасних виплат по кредиту; працівники підприємства, зацікавлені в своєчасному отриманні заробітної плати; менеджери підприємства, які завдяки фінансовій інформації можуть зробити найбільш точний аналіз щодо ефективності управління підприємством, державні та суспільні організації, тому що від успішної роботи підприємства залежить добробут економічної інфраструктури регіону в цілому [1].

На сьогоднішній день конкурентоспроможність базується на тому, що успіх будівельного підприємства залежить від двох основних складових: ресурси (кошти, обладнання, технології, люди) та можливостей підприємства використовувати знання для того, щоб вони приносили прибуток в майбутньому. Саме тому на більшості будівельних підприємств використання знань є результатом успіху та надає поштовх для подальшого навчання персоналу та формування гідної конкуренції на ринку. Використання інтелектуального капіталу означає суворий облік при аналізі вартісних показників його складових.

Отже, важливо звернути особливу увагу на визначення показників та складових інтелектуального капіталу, тому що саме вони визначають фактори, що впливають на стан та тенденції розвитку будівельного підприємства. Інтелектуальний капітал має певні особливості: має двоїсту форму власності та не характерний для традиційної моделі фінансового аналізу. Як людський капітал – він є власністю його власника, як структурний – він належить підприємству [2].

Основними показниками оцінки людського інтелектуального капіталу є: рівень освіти персоналу; якість управління та стан людських ресурсів; рівень задоволеності персоналу; досвід персоналу (кількість років роботи в межах даної професії); витрати на навчання одного працюючого; обсяг продажів та додана вартість на одного працюючого; кількість часу на рік, витраченого на підвищення кваліфікації. Реалізація всіх функцій інтелектуального капіталу можлива лише через розвиток інституту інтелектуальної власності. Окремі структурні складові є формами матеріалізації ідей та знань, закріплюючи при цьому право власності на ці знання. Застосовуються на всіх рівнях та галузях соціально-економічного життя суспільства й забезпечують ріст конкурентних переваг [3].

Висновки. Отже, інтелектуальний капітал будівельних підприємств є основою майбутнього економічного зростання та на цій основі – підвищення якості життя. В умовах ринкових відносин потреба в удосконаленні інтелектуальної складової потенціалу підприємств будівельної галузі стрімко зростає. Його оцінка допомагає сформувати довгострокову стратегію будівельної організації в ситуаціях, які постійно та різносторонньо можуть змінюватись. Така оцінка може бути використана також

як інструмент комунікації, стрімкого зростання та інновацій. Головною метою оцінки інтелектуального будівельного підприємства є забезпечення сталого розвитку будівельної галузі як на вітчизняному ринку, так і міжнародному. Тому є потреба в подальшому удосконалювати та поглиблено вивчати дану проблематику, приділяючи увагу вже існуючим науково-теоретичним здобуткам, узагальнюючи їх та беручи до уваги потреби сучасного соціально-економічного розвитку суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арефьева О. В., Комарецька П. В. Інтереси стейкхолдерів в організаційному забезпеченні стратегічного управління фінансовим потенціалом підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 9. С. 80.
2. Бажан І. І. Інтелектуальний капітал та основні підходи до його оцінки. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. Вип. 1 Ч. 17. С. 52–56.
3. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Інтелектуальний капітал*. 2002. Вип. 1. С. 16–27.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Геєця. *Економіка України*. Київ, 2003. С. 1008.
5. Нанівська Є. В. Інтелектуальний капітал підприємств: сутність і значення у сучасних умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 15. С. 256–262.
6. Ступнікер Г. Л. Управління інтелектуальним капіталом підприємства на основі економічної діагностики. *Ефективна економіка*. 2011. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=565> (дата звернення: 20.10.2022).
7. Ткач І. І. Аналіз структури інтелектуального капіталу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2010. № 6. Ч. 4. С. 336–339.
8. Ягельська К. Ю. Інновації та інтелектуальний капітал в системі чинників випереджаючого економічного розвитку. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ»*, 2013. Вип. 1. Ч. 2. С. 155–158.
9. М'Ферсон, П. К. і Пайк, С. Бухгалтерський облік, емпіричні вимірювання та інтелектуальний капітал. *Журнал інтелектуального капіталу*. 2010. Вип. 2. № 3. С. 246–260. URL: <http://www.emerald-library.com/ft> (дата звернення: 20.10.2022).
10. Стюарт Т. А. Інтелектуальний капітал. Нове багатство організацій. N.Y. : Currency Doubleday, 1997. URL: <http://conference.be5.biz/r2010/01320.htm> (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES:

1. Arefieva O. V., Kornaretska P. V. (2008) Interesy steikholderiv v orhanizatsiinomu zabezpechenni stratehichnoho upravlinnia finansovym potentsialom pidpriemstv [Stakeholders' interests in organizational support for strategic management of enterprises' financial potential]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, no. 9, pp. 80–85. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/15959/1/АПЕ_Комарецька_2008_9%2887%29.pdf (accessed 20 October 2022).
2. Bazhan I.I. (2012) Intelktualnyi kapital ta osnovni pidkhody do yoho otsinky [Intellectual capital and basic approaches to its evaluation]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, vol. 1, no. 17, pp. 52–56. Available at: http://visnik.bumib.edu.ua/archive/2012/17_2012.pdf (accessed 20 October 2022).
3. Butnik-Siverskyi O.B. (2002) Intelktualnyi kapital: teoretychnyi aspekt [Intellectual capital: theoretical aspect]. *Intelktualnyi kapital – Intellectual capital*, no. 1, pp. 16-27. Available at: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/9823/1/intelktualnii_kapital.pdf (accessed 20 October 2022).
4. Heyets V.M. (2003) Ekonomika Ukrainy: stratehiia ta polityka dovhostrokovoho rozvytku [Economy of Ukraine: strategy and policy of long-term development]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*. Kyiv: Feniks.
5. Naniivska E. V. (2011) Intelktualnyi kapital pidpriemstv: sutnist i znachennia v suchasnykh umovakh [Intellectual capital of enterprises: essence and significance in modern conditions]. *Naukovyi visnyk UNFU – Scientific Bulletin of UNFU*, vol. 21, no. 15, pp. 256–262. Available at: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_15/256_Nan.pdf (accessed 20 October 2022).
6. Stupniker G. L. (2011) Upravlinnia intelktualnym kapitalom pidpriemstva na osnovi ekonomichnoi diahnostyky [Management of the enterprise's intellectual capital based on economic diagnostics]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=565> (accessed 20 October 2022).

7. Mazarchuk A.Y., Tkach I.I. (2010) Analiz intelektualnogo kapitalu pidpriemstva [Analysis of the intellectual capital of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Herald of Khmelnytsky National University*, vol. 6, no. 4, pp. 336–339. Available at: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_4/336-339.pdf (accessed 20 October 2022).

8. Yagelska K.Y. (2013) Innovatsii ta intelektualnyi kapital u systemi faktoriv vyperedzhaiuchoho ekonomichnoho rozvytku [Innovations and intellectual capital in the system of factors of anticipatory economic development]. *Teoretychni ta praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti – Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*, vol. 1, no. 2, pp. 155–158. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2013_1%282%29_35 (accessed 20 October 2022).

9. M'Pherson, P.K. and Pike, S. (2001) Accounting, Empirical Measurements and Intellectual Capital. *Journal of Intellectual Capital*, vol. 2, no. 3, pp. 246–260. Available at: <http://www.emerald-library.com/ft> DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM0000000005659> (accessed 20 October 2022).

10. Stewart T. A. (1997) *Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations*. New York: Currency Doubleday. Available at: <http://conference.be5.biz/r2010/01320.html> (accessed 20 October 2022).